

GUIA DOCENT
**PROCESSOS I CONTEXTOS
EDUCATIUS**

Coordinació: SIMON MARTIN, MERITXELL

Any acadèmic 2023-24

Informació general de l'assignatura

Denominació	PROCESSOS I CONTEXTOS EDUCATIUS			
Codi	100871			
Semestre d'impartició	2N Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Doble titulació: Grau en Educació Infantil i Grau en Educació Primària	2	TRONCAL/BÀSICA	Presencial
	Doble titulació: Grau en Educació Primària i Grau en Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport	3	TRONCAL/BÀSICA	Presencial
	Grau en Educació Primària	2	TRONCAL/BÀSICA	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA		TEORIA
	Nombre de crèdits	1.8		4.2
	Nombre de grups	6		5
Coordinació	SIMON MARTIN, MERITXELL			
Departament/s	CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Català, castellà i anglès			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
CATALÀ SENDRA, ESTER	ester.catala@udl.cat	18	
GUTIÉRREZ UJAQUE, DANIEL	daniel.gutierrez@udl.cat	6	
MIARNAU POMES, MARIA ROSER	mariaroser.miarnau@udl.cat	1,8	
SIMON MARTIN, MERITXELL	meritxell.simon@udl.cat	0	
SIMON MARTIN, MERITXELL	meritxell.simon@udl.cat	6	

Objectius acadèmics de l'assignatura

Objectius acadèmics de l'assignatura:

1. Prendre consciència del que significa ser mestra en el segle XXI.
2. Plantejar accions educatives concretes i contextualitzades en les evidències a realitzar orientades a la formació de ciutadans participatius i democràtics.
3. Definir en equip projectes educatius atenent a les característiques i tipologia de centres escolars.
4. Incorporar criteris de gestió de qualitat en el disseny de projectes educatius .
5. Desenvolupar metodologies que permeten l'aprenentatge i el desenvolupament en contextos heterogenis.
6. Conèixer i analitzar projectes d'innovació educativa.
7. Desenvolupar processos d'aprenentatge a partir dels contextos per tal d'esdevenir mestres reflexives, creadores, crítiques i inclusives.
8. Analitzar i crear propostes d'ensenyament aprenentatge d'acord amb el desenvolupament curricular.
9. Utilitzar metodologies de pràctica reflexiva en l'anàlisi de processos educatius propis de l'àmbit escolar i fora d'ell.
10. Analitzar la pràctica docent desenvolupada a l'aula i la pràctica professional desenvolupada al centre.
11. Distingir entre les diverses formes d'interacció, comunicació i aprenentatge que es donen a l'aula.
12. Reflexionar i prendre consciència sobre quins models docents emergeixen durant el procés de formació.
13. Incorporar el tractament de la diversitat en les propostes d'intervenció educativa que es realitza i en els projectes que es dissenya.

14. Utilitzar amb fluïdesa l'ordenació curricular i la legislació vigent en les activitats que es realitzen.
15. Reflexionar sobre les propostes curriculars plantejades en diferents contextos per tal d'aprendre a crear condicions on tots poden aprendre.
16. Dissenyar contextos i propostes d'ensenyament–aprenentatge per tal d'atendre i aprendre de l'heterogeneïtat.
17. Formular propostes d'avaluació de la planificació i de l'activitat docent.
18. Desenvolupar una actitud reflexiva i crítica envers els contextos heterogenis que caracteritzen la societat del segle XXI.

Resultats de l'aprenentatge:

- Mostra un bon coneixement del currículum, de manera que és capaç de construir situacions curriculars i no ser merament consumidor del currículum (ja sigui document oficial, ja sigui llibres de text, ja sigui materials elaborats per altres).
- Revisa les situacions d'aprenentatge que ha viscut durant la formació en diferents contextos, posant especial èmfasi en els espais inter i transdisciplinars que s'han generat i que s'haguessin pogut generar.
- Pren consciència de la importància del domini del contingut disciplinari per poder concretar metodologies obertes, d'atenció a la diversitat, que permetin realitzar aprenentatges profunds i significatius per a una major comprensió de la nostra condició humana.
- Mostra "l'apetit per la millora i el canvi". Demostrar que s'adona que no coneix, mostrant inquietud i exigència intel·lectual per aprendre.
- Analitza i crea intervencions educatives inclusives des de la transdisciplinarietat.
- Mostra la capacitat de concretar projectes grupals, en col·laboració amb altres i desenvolupar-los creant condicions i contextos on tots puguem aprendre.
- Coordina i deriva la seva demanda d'intervenció als recursos educatius adequats.
- Disseny i planifica estratègies d'aprenentatge en col·laboració amb els altres docents per donar resposta a les necessitats de la diversitat dels alumnes.
- Mostra els marcs conceptuals específics que l'ajuden a posar paraules i pensaments a l'experiència viscuda.
- Disseny propostes educatives que permetin als alumnes participar activament en el procés d'ensenyament i aprenentatge.
- Coneix i elabora estratègies metodològiques, organitzatives i didàctiques que permetin la inclusió i el desenvolupament de tot l'alumnat.

Competències

Competències:

Competències bàsiques

- CB2. Aplicar els seus coneixements al seu treball o vocació d'una forma professional i posseeixin les competències que solen demostrar-se per mitjà de l'elaboració i defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- CB3. Reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per a emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes rellevants d'índole social, científica o ètica.

Competències generals

- CG1. Fomentar els valors democràtics, amb especial incidència en els de tolerància, solidaritat, de justícia i de no violència i conèixer i valorar els drets humans.
- CG2. Conèixer la realitat intercultural i desenvolupar actituds de respecte, tolerància i solidaritat cap als diferents grups socials i culturals.
- CG3. Conèixer el dret d'igualtat de tracte i d'oportunitats entre dones i homes, en particular mitjançant l'eliminació de la discriminació de la dona, sigui com fos la seva circumstància o condició, en qualsevol dels àmbits de la vida.
- CG4. Conèixer les mesures que garanteixin i facin efectiu el dret a la igualtat d'oportunitats de les persones amb discapacitat.
- CG5. Desenvolupar la capacitat d'analitzar críticament i reflexionar sobre la necessitat d'eliminar tota forma de discriminació, directa o indirecta, en particular la discriminació racial, la discriminació contra la dona, la derivada de l'orientació sexual o la causada per una discapacitat.
- CG6. Assumir el compromís de desenvolupament personal i professional amb un mateix i la comunitat. Adaptar les propostes d'aprenentatge a les evolucions culturals més significatives.

Competències específiques

- CE1. Conèixer les àrees curriculars de l'Educació Primària, la relació interdisciplinària entre elles, els criteris d'avaluació i el cos de coneixements didàctics entorn dels procediments d'ensenyament i aprenentatge respectius.
- CE2. Dissenyar, planificar i avaluar processos d'ensenyament i aprenentatge, tant individualment com en col·laboració amb altres docents i professionals del centre.
- CE4. Fomentar la lectura i el comentari crític de textos dels diversos dominis científics i culturals continguts en el currículum escolar.
- CE5. Dissenyar i regular espais d'aprenentatge en contextos de diversitat i que atenguin la igualtat de gènere, a l'equitat i al respecte dels drets humans que conformin els valors de la formació ciutadana.
- CE10. Col·laborar amb els diferents sectors de la comunitat educativa i de l'entorn social.
- CE11. Assumir la dimensió educadora de la funció docent i fomentar l'educació democràtica per a una ciutadania activa. CE14. Reflexionar sobre les pràctiques d'aula per a innovar i millorar la labor docent.
- CE15. Adquirir hàbits i destreses per a l'aprenentatge autònom i cooperatiu i promoure'l entre els estudiants.

Competències transversals

- CT4. Aplicar coneixements bàsics de *emprenedoria i dels entorns professionals.
- CT5. Aplicar nocions essencials de pensament científic

Continguts fonamentals de l'assignatura

Continguts transversals de l'assignatura:

- Enfocaments i reflexions en vers l'horitzó educatiu
- Perspectives crítiques i creatives en la formació i pràctica pedagògica
- Evolució i revolució en l'educació
- Perspectiva i praxis en la educació contemporània
- Interseccions crítiques i perspectives innovadores en l'educació del segle XXI

Continguts específics:

- Exploració de processos d'innovació i canvi des d'una perspectiva (auto)reflexiva i creativa.
- Construcció de la identitat personal i professional com a persona que vol ser mestre (Becoming a teacher) en la societat del segle XXI.
- Concreció del currículum per a tots en el context de l'educació inclusiva.
- Personalització curricular i atenció a la diversitat/diferència.
- Intervenció educativa en contextos heterogenis: cap a l'educació inclusiva en l'etapa d'infantil i/o primària.
- Exploració de diferents contextos d'aprenentatge (procés de lectoescriptura) a fi d'aprendre més enllà de les aules (explorar els diferents contextos comunitaris).
- Treball en xarxa i la cultura col·laborativa.
- Disseny, construcció i anàlisi de teories, pràctiques i situacions educatives inclusives a través del concepte d'interseccionalitat.
- Anàlisi del paper del professorat en la societat actual des del prisma de la pedagogia crítica, feminista i decolonial.
- Corporalitat, percepció i sensorialitat en l'espai urbà.
- Anàlisi d'atmosferes sensorials dins de l'espai educatiu.
- Compromís ètic per al canvi social i polític.

Eixos metodològics de l'assignatura

La metodologia impartida en aquesta assignatura (coherent amb el pla acadèmic aprovat per la FEPTS) serà presencial.

Es partirà d'un context alfabetitzador i d'aprenentatge inicial. A partir d'aquí, caldrà realitzar processos de recerca personal i grupal atenent especialment a l'anàlisi de produccions que es generin. El que s'abordarà en aquestes sessions serà:

Presencialitat a l'aula o en altres contextos artístics/patrimoniais/sensorials/urbans:

- Exploració i anàlisi de conceptes /teories /paradigmes educatius vinculats al desenvolupament de la pràctica professional de l'alumnat.
- Aportar, analitzar i sintetitzar evidències pràctiques relacionades amb el pràcticum o altres contextos que permetin desenvolupar el procés d'aprenentatge de l'alumne/a per tal d'esdevenir un/a mestre/a reflexiva, creadora, crítica i inclusiva.
- Revisió de treballs/pràctiques viscudes en l'escolarització de l'alumne/a incidint en l'aspecte actitudinal i revisant les situacions d'aprenentatge que afecten directament en el "becoming teacher" de l'estudiant.
- Creació d'espais híbrids (exposició orals i debats) de coneixement a partir de les diferents experiències viscudes/conceptes de l'assignatura.
- Desenvolupament d'un projecte transversal i grupal vinculat a l'experiència inicial de l'assignatura.
- Concreció i discussió d'experiències museístiques, patrimoniais, sensorials i urbanes.
- Treball i elaboració d'un mapa conceptual a partir dels continguts curriculars de l'assignatura.
- Assitència a l'aula i participació activa de l'estudiant.

Presencialitat a l'aula:

- Desenvolupament d'activitats pràctiques individuals o en grup a través dels conceptes abordats.
- Revisió de tots aquells treballs que s'ha desenvolupat al llarg de la formació, fent especial èmfasi a si són processos que capaciten per a la millora de la pràctica professional.
- Intervenció en el document curricular per tal de conèixer i saber abordar-lo d'una manera reflexiva, creativa, crítica i inclusiva.
- Elaboració i concreció del relat autobiogràfic a partir de les experiències viscudes.
- Assitència i participació activa de l'estudiant.

Es valorarà molt **la participació activa** de l'estudiant així com la seva implicació en les sessions.

Pla de desenvolupament de l'assignatura

A continuació es detalla el pla de desenvolupament:

Inici: 5 de febrer de 2024 (variable al grup de Doble I-P i Bilingüe per la realització de pràctiques al mes de febrer).

Finalització: 24 de maig de 2024.

	CONTINGUTS
SETMANA 1	Presentació del mètode d'aprenentatge de l'assignatura a partir d'un context inicial
SETMANA 2	Elaboració d'un mapa conceptual a partir de l'experiència viscuda durant la primera setmana de docència.
SETMANA 3 - 15	Desenvolupament del contingut i concreció de les evidències: intervenció en el currículum + creació d'alfabet + elaboració del relat autobiogràfic + treball grupal. La concreció de les evidències comportarà entregues d'esborranys al llarg de l'assignatura, per tal de fer una avaluació formativa i formadora.

Sistema d'avaluació

Avaluació continuada

L'avaluació d'aquesta assignatura està concretada en diferents blocs d'avaluació:

Per superar l'assignatura, la qualificació final haurà de ser de 5 o superior.

Totes els blocs d'avaluació hauran de ser presentades virtualment a l'apartat d'activitats del campus virtual a l'hora i dia establert. Serà NO PRESENTAT totes aquelles activitats d'avaluació que es presentin fora del termini establert i/o el mitjà concretat.

Els projectes i/o evidències que es realitzin en el desenvolupament de la matèria incorporaran sempre una bibliografia amb un mínim de 10 documents que provenguin de llibres i/o revistes. No s'accepten referències bibliogràfiques extretes d'enllaços (Bibliografia web).

Un requisit indispensable és la correcció lingüística i formal en les produccions escrites seguint la guia de treballs que trobareu a <http://www.fce.udl.cat/Recursos/guies/guiatreballs.pdf>. Els treballs amb més de 20 errors ortogràfics o presentats incorrectament correspondrà a una qualificació de NO AVALUABLE.

Les produccions dels alumnes han de ser originals. El plagiat és motiu suficient de suspens de l'assignatura.

El professorat podrà utilitzar les eines i criteris anticòpia i antiplagi que consideri oportuns.

Activitat d'avaluació	Finalitat	Aspectes formals	% en la qualificació final	Modalitat
Relat autobiogràfic	Generar narracions reflexives que els estudiants realitzen al llarg de tot el curs amb l'objectiu de prendre consciència dels models pedagògics i de tots aquells aprenentatges que els ajudin a desconstruir-los i reconstruir-los. L'escriptura narrativa permet explorar els contextos, les situacions, les persones i les seves veus que han influenciat en els nostres processos d'aprenentatge. Així doncs, permet entendre la identitat personal i professional com un fet dinàmic, social i obert.	<ul style="list-style-type: none"> • Document visual/textual/sensorial • El document ha de contenir mínim 7.000 paraules (sense comptar les referències). • Aquest bloc haurà de tenir una nota igual o superior a 5 per a computar la mitjana global de l'assignatura. • Aquest bloc no és recuperable. 	25%	Individual
Projecte	Cada modalitat del grau tindrà a l'apartat de recursos del Campus Virtual la seva guia per desenvolupar el projecte .	<ul style="list-style-type: none"> • Aquest bloc haurà de tenir una nota igual o superior a 5 per a computar la mitjana global de l'assignatura. • Aquesta evidència no és recuperable. 	25%	Grup
Accions narratives interdisciplinàries	Cada modalitat del grau tindrà a l'apartat de recursos del Campus Virtual la seva guia per produir les accions narratives interdisciplinàries	<ul style="list-style-type: none"> • Aquesta evidència no és recuperable. 	20%	Individual
Reflexió final de l'assignatura	Exposar i argumentar aprenentatges, teories, pràctiques i situacions educatives viscudes al llarg de l'assignatura que permeten visibilitzar el seu posicionament crític, creatiu, reflexiu i inclusiu com a futur/a mestre/a del segle XXI.	<ul style="list-style-type: none"> • Tindrà una duració de 2h. • No es podrà portar apunts o altres elements de suport. • La nota mínima per aprovar la reflexió final ha de ser de 5 o superior. • La data de realització d'aquesta prova està subjecta al calendari d'exàmens estipulat per la coordinació del grau. • Aquesta evidència és recuperable 	30%	Individual

Activitat d'avaluació	% en la qualificació final	Qualificació mínima
Examen tipus test de 30 preguntes en base a la bibliografia obligatòria de l'assignatura	100%	

- L'estudiant que ho desitgi tindrà dret a renunciar a l'avaluació contínua a l'inici del semestre i acollir-se a la modalitat d'avaluació alternativa, amb 1 única evidència d'avaluació (no recuperable) al final de la matèria. Per fer-ho, haurà de presentar una instància a secretaria en el termini fixat i aportar documentació justificativa d'activitat laboral i/o altres situacions personals. Aquesta modalitat d'avaluació ha d'estar aprovada per la secretaria acadèmica de la FEPTS.

Bibliografia i recursos d'informació

Bibliografia bàsica

- Allan, J. (2008). *Rethinking Inclusive Education: The Philosophers of Difference in Practice*. Series: *Inclusive Education*. Basel: Springer.
- Ausubel, D. P., Novak, J.D., Hanesian, H. (1976). *Psicología educativa. Un punto de vista cognoscitivo*. México: Trillas.
- Bauman, Z. (2018). *Liquid modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Betrián, E., Jové, G., & Liñán, A. (2012). "Encuentros y devenires en el espacio híbrido para nuestra formación", *Encuentros multidisciplinares*, 14 (42), 40-48.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *La ecología del desarrollo humano*. Barcelona: Paidós.
- Butler, J. (2007). *El género en disputa: el feminismo y la subversión de la identidad*. Paidós.
- Case, K. (2013). *Deconstructing Privilege: Teaching and Learning as Allies in the Classroom*. New York: Routledge.
- Chavarrías, M. (2022). "Las razones por las que deberíamos escribir a mano", *El Diario*, https://www.eldiarioar.com/mejor-vivir/razones-deberiamos-escribir-mano-edad-adulta-ciencia_1_9168389.html
- Decroly, O. (1925). *Hacia la escuela renovada: una primera etapa*. Madrid: La Lectura.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1987). *Mil mesetas: Capitalismo y esquizofrenia*. Valencia: Pre-textos. Capítol 1.
- Delors, J. (1996). "Los cuatro pilares de la educación", en *La educación encierra un tesoro. Informe a la UNESCO de la Comisión internacional sobre la educación para el siglo XXI*. Madrid: Santillana/UNESCO.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and Education: an introduction to the philosophy of education*. New York: Macmillan.
- Dewey, J. (1934). *Art as Experience*. Minton: Balch.
- Eisner, E. (2004). *El arte y la creación de la mente: el papel de las artes visuales en la transformación de la conciencia*. Barcelona: Paidós.
- Ferrière, A. (1922). *L'école active*. Neufchatel: Editions Forum.
- Freinet, C. (1969). *Técnicas de la escuela moderna*. México: Siglo XXI.
- Freire, P. (2005). *Pedagogía del oprimido*. México: Siglo XXI.
- Giroux, H. & Purpel, D. (Eds.) (1983). *The Hidden Curriculum and Moral Education*. Berkeley: McCutchan Publishing Corporation.
- Giroux, H. (1988). *Teachers as Intellectuals: Toward a Critical Pedagogy of Learning*. Westport: Praeger.
- Goodson, I.F. & Scherto, S.R. (2011). *Narrative Pedagogy. Life History and Learning*. New York: Peter Lang.
- Greenhalgh-Spencer, H. (2014). "Guattari's Ecosophy and Implications for Pedagogy", *Journal of Philosophy of Education*, 48 (2), 323-338.
- Hooks, b. (1994). *Teaching to Transgress*. New York; London: Routledge.
- Howes, D. (2014). "El creciente campo de los Estudios Sensoriales", *Revista Latinoamericana de Estudios sobre Cuerpos, Emociones y Sociedad*, 6 (15), 10-26.
- Jové, G. (2011). "How do I improve what I am doing as a teacher, teacher educator and action-researcher through reflection? A learning walk from Lleida to Winchester and back again", *Educational Action Research*, 19 (3), 261-278.
- Jové, G. (2017). *Maestras Contemporáneas*. Lleida: Ediciones de la Universitat de Lleida.
- Jové, G., & Farrero, M. (2017). "Rethinking Education through Contemporary Art", *The International Journal of Art & Design Education*, 37 (2), 333-344.
- Koyama, E. (2003). "The transfeminist manifesto". In: Dicker, R. & Piepmeier, A. (eds.) *Catching a Wave. Reclaiming Feminism for the 21st Century*. Lebanon: University Press of New England.
- Larrosa, J. (2003). "Experiencia y pasión", en *Entre las lenguas. Lenguaje y educación después de Babel*. Barcelona: Laertes.
- Lefebvre, H. (2013). *La producción del espacio*. Madrid: Capitán Swing.
- Meirieu, P. (1996). *Frankenstein educador*. Barcelona: Laertes.

- Morin, E. (1999). *Los Siete Saberes Necesarios para la Educación del Futuro*. París: Unesco.
- Morin, E., Ciruana, E.R. & Motta, R.D. (Eds.) (2003). *Educar en la era planetaria*. Barcelona: Gedisa.
- Perec, G. (2013). *Lo extraordinario*. Buenos Aires: Eterna Cadencia.
- Pink, Sarah (2009). *Doing Sensory Ethnography*. London: Sage.
- Quian, Rodrigo (2024) "Escribir a mano es mejor que el teclado para aprender", *El Diario*, https://www.eldiario.es/sociedad/escribir-mano-mejor-teclado-aprender-aumenta-conectividad-cerebral-consolidacion-memoria_1_10866969.html
- Ranciére, J. (2010). *El maestro ignorante: cinco lecciones sobre la emancipación intelectual*. Barcelona: Laertes.
- Teberosky, A. (2001) *Aprendiendo a escribir*. Barcelona: Horsori.
- Vigotsky, L.S. (2003). *La imaginación y el arte en la infancia*. Madrid: Akal.
- Wagensberg, J. (2007). *El gozo intelectual*. Barcelona: Tusquets.
- Wiley, W. Robert & Brenda Rapp (2021). "The Effects of Handwriting Experience on Literacy Learning", *Psychological Science*, 32(7): 1086–1103.
- Zeichner, K. (2010). "Rethinking the Connections Between Campus Courses and Field Experiences in College - and 2021-22 University - Based Teacher Education", *American Association of Colleges for Teacher Education*, 61 (1-2), 89-99.

Bibliografía complementària

- "Confabulación", Valeriano López,

<https://www.youtube.com/watch?v=SDQOPPHOOKs>

- "Everything is a remix": <https://www.youtube.com/watch?v=SfM0i8Pvdjc>
- "Mapa mudo", Valeriano López, <https://www.youtube.com/watch?v=QohZLN1YH4c>
- Aguerrondo, M. (2005). *Grandes Pensadores: Historia Del Pensamiento Pedagógico Occidental*. Madrid: Papers Editores.
- Aman, R. (2014) *Impossible Interculturality? Education and the Colonial Difference in a Multicultural World*. Linköping, Linköping University. – Introduction only
- Arruzza, C., Fraser, N., & Bhattacharya, T. (2019). *Manifiesto de un feminismo para el 99%*. Herder Editorial.
- Bárcena Orbe, F., Larrosa Bondía, J. & Mèlich Sangrà, J.C. (2006). "Pensar la educación desde la experiencia", *Revista portuguesa de pedagogía*, 40 (1), 233-259.
- Bonastra, Q. & Jové, G. (2022). "Rethinking learning contexts through the concept of atmosphere and through contemporary art", *Journal of Geography in Higher Education*, 46 (3), 383–402. OBLIGATORI
- Bonastra, Q., & Jové, G. (2017). "Le Grand Jeu à venir. Un manifiesto educativo a partir del discurso situacionista sobre lo urbano", *Scripta Nova. Revista electrónica de geografía y ciencias sociales*, 21 (573), 1-38.
- Bonastra, Q., Farrero, M., Jové, G., & Llonch, N. (2014). "Arte, arquitectura y docencia. Los espacios de libertad en el cubo blanco y la disciplina", *Scripta Nova. Revista electrónica de geografía y ciencias sociales*, 18 (493), 1-31.
- Bruner, J. (2000). *La educación puerta de la cultura*. Madrid: Visor.
- Bull, M., Gilroy, P., Howes, D. & Kahn, D. (2006). "Introducing Sensory Studies", *The Senses and Society*, 1 (1), 5-7.
- Case, K., Iuzzini, J., Hopkins, M. (2012). "Systems of Privilege: Intersections, Awareness, and Applications", *Journal of Social Issues*, 68 (1), 1-10.
- Claparède, E. (1910). *Psicología del niño y psicología experimental*. Madrid: Francisco Beltrán.
- Classen, C. (1997). "Foundations for an anthropology of the senses", *International Social Science Journal*, 153, 401-12.
- Csordas, T. (1997). *Embodiment and Experience: The Existential Ground of Culture and Self*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Degen, M. (2008). *Sensing cities: Regenerating public life in Barcelona and Manchester*. London: Routledge.
- Documental "Estampas 1932", José Val del Omar <https://www.youtube.com/watch?v=yFn1U02qT20>
- Documental "La educación prohibida" <https://www.youtube.com/watch?v=-1Y9OqSJKCc&t=0s>
- Doherty, B. (1995). *Inside the White Cube: the Ideology of the Gallery Space*. Culver: Lapis Press.
- Echeita, G. (2007). *Educación para la inclusión o educación sin exclusiones*. Madrid: Narcea
- Eisner, E. (2002). "Ocho importantes condiciones para la enseñanza y el aprendizaje en las artes visuales", *Arte, Individuo y Sociedad*, 1, 47-55.
- Eisner, E. (2003). "The Arts and the Creation of Mind", *Language Arts*, 80 (5), 340-344.
- Elden, S. & Kitchin R. (2009). "Space I" (S. Elden) and "Space II". In: *International Encyclopedia of Human Geography*, edited by Kitchin, R., Thrift, N. Amsterdam: Elsevier.
- Entrevista Eduard Punset a Ken Robinson, "El sistema educativo es anacrónico": <https://www.rtve.es/television/20110304/redes-el-sistema-educativo-es-anacronico/413516.shtml>

- Freire, P. & Faundez, A. (1985) *Por una pedagogía de la pregunta. Crítica a una educación basada en respuestas a preguntas inexistentes*. Buenos Aires: Siglo Veintiuno.
- Fröebel, F. (1989) *L'Eduació de l'home i el Jardí d'Infants*. Vic: Eumo i Diputació de Barcelona.
- Gimeno, J. (2003). *El alumno como invención*. Madrid: Morata.
- Giroux, H. (2015). "Pedagogías Disruptivas y el Desafío de la Justicia Social bajo Regímenes Neoliberales", *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social*, 4 (2), 13-27.
- Giroux, H., & Searls Giroux, S. (2006). "Challenging Neoliberalism's New World Order: The Promise of Critical Pedagogy", *Giroux Cultural Studies ↔ Critical Methodologies*, 6 (1), 21-32.
- Giroux, H., Rivera-Vargas, P., Passeron, E. (2020). "Pedagogía Pandémica. Reproducción Funcional o Educación Antihegemónica", *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social*, 9 (3e), 1-7.
- González-Delgado, M., Ferraz Lorenzo, M. & Machado-Trujillo, C. (Coords.) (2020). *Transferencia, transnacionalización y transformación de las políticas educativas (1945-2018)*. Salamanca: FahrenHouse.
- Goodson, I.F, Biest, G.J.J., Tedder, M. & Adair, N. (2010). *Narrative learning*. New York: Routledge.
- Gutiérrez-Ujaque, D. & Fernández-Rodrigo, L. (2021). "El Enfoque de Transpraxis en Educación Superior: Orientaciones Metodológicas a partir de un Estudio de Caso", *REICE. Revista Iberoamericana sobre Calidad, Eficacia y Cambio en Educación*, 19 (4), 163-180.
- Gutiérrez-Ujaque, D. & Jeyasingham, D. (2021). "El contra-mapeo en el grado de educación social: una práctica crítica y atmosférica para repensar el espacio urbano", *Scripta Nova. Revista electrónica de geografía y ciencias sociales*, 25 4, 97-122.
- Gutiérrez-Ujaque, D. & Jeyasingham, D. (2022). "Towards a Critical Pedagogy of Atmosphere in Social Work Education: Using Counter-Mapping to Examine the Emplaced Power Relations of Practice", *British Journal of Social Work*, 52, 738–758.
- Hooks, B. (2010). *Teaching critical thinking: practical wisdom*. Milton: Taylor & Francis.
- Jové, G (2008). "Latidos de escuela: de la teoría a la práctica. Vivencias de unos maestros ante la innovación educativa. Kikiriki", *Cooperación educativa*, 89, 66-73.
- Jové, G. (2013). "«Artistry» en formación de maestros y la docencia como arte", *Actas del Simposio Internacional Aprender a ser docente en un mundo de cambio (Barcelona 21-22 de noviembre)*, 113-119.
- Jové, G. (2017). *Maestras Contemporáneas*. Lleida: Ediciones de la Universitat de Lleida.
- Jové, G. Villas, Betrián, E. & Farrero, M. (2017). "Los ojos hacia el planeta: la voz de los que aprendemos en la comunidad educativa", *Revista de educación inclusiva*, 6 (1), 202-216.
- Kalin, N. M. (2016). "We're all creatives now: Democratized creativity and education", *Journal of the Canadian Association for Curriculum Studies*, 13 (2), 32-44.
- Klein, N., & García, I. F. (2007). *La doctrina del shock: el auge del capitalismo del desastre*. Barcelona: Paidós.
- Köseoğlu, S. & Veletsianos, G. (eds.) (2023). *Feminist Critical Digital Pedagogy. An Open Book*. Unknown: Ed. TechBook.org
- Köseoğlu, S., Veletsianos, G. & Rowell, C. (eds.) (2023). *Critical Digital Pedagogy in Higher Education*. Athabasca: Alberta University Press.
- Köseoğlu, S., Veletsianos, G. & Rowell, C. (Eds.) (2023). *Critical Digital Pedagogy in Higher Education*. Athabasca: Athabasca University Press.
- Köseoğlu, S., Veletsianos, G. (Eds.) (2023). *Feminist Critical Digital Pedagogy. An Open Book*. Ed. Tech Books.
- Lecoq, J. (2003). *El cuerpo poético: una pedagogía de la creación teatral*. Barcelona: Alba.
- Lefebvre, H. (2013). *La producción del espacio*. Madrid: Capitán Swing.
- Lima Cavalcante, K. (2017). "A ecosofia de Félix Guattari: uma análise da filosofia para as questões ambientais", *Cadernos Cajuína*, 2 (2), 72 – 78.
- Montessori, M. (1926). *El Método de la pedagogía científica aplicado a la educación de la infancia en "La Casa dei Bambini"*. Barcelona: Araluce.
- Morin, E. (2000). *La mente bien ordenada*. Barcelona: Seix Barral.
- Ocón, A. L. (2019). "Educación, conocimiento y poder: debates lógicos-epistémicos y enfoques alternativos respecto de la naturaleza humana", *Anacronismo e irrupción: Revista de teoría y filosofía política clásica y moderno*, 9 (16), 113-147.
- Pestalozzi, J. H. (1888). *Cómo educa Gertrudis a sus hijos*. Buenos Aires: MacKern y McLean.
- Rabelo Nogueira, M.C. & Reis da Silva, A.T. (2019). "Diálogo de Saberes na Pós-Graduação: relato da experiência do Mestrado em Sustentabilidade junto a Povos e Territórios Tradicionais", *Actas de la 9 Conferencia Forges*, 511-520.
- Reis da Silva, A.T. & Rodrigues Soares, I. (2021). "A diversidade cultural como potência pedagógica: do encontro à educação intercultural", *Roteiro, Joaçaba*, 46, 1-23.
- Reis da Silva, A.T. (2010). "Educação ambiental", *Revista eletrônica Mestrado em Educacao Ambiental*, 25, 253-265.
- Rosenthal, R., & Jacobson, L. (1980). *Pygmalion in the classroom: Teacher expectation and pupil's intellectual development*. Nueva York: Rinehart and Winston.
- Sanmartí, N. (2020). "Avaluar és aprendre. L'avaluació per millorar els aprenentatges de l'alumnat en el marc del currículum per competències", *Generalitt de Catalunya*.

- Schafer, R. Murray (1977). *The Soundscape: Our Sonic Environment and the Tuning of the World*. Alfred Knopf.
- Sensat, R. (1997). *Vers l'escola nova*. Vic: Eumo Editorial.
- Sharp, R., & Green, A. (1975). *Educational and social control. A study in progressive primary education*. London: Routledge/Kegan Paul.
- Skliar, C. (2002). "Alteridades y pedagogías: O... ¿Y si el otro no estuviera ahí?", *Educação e Sociedade*, 23 (75), 85- 123.
- Slee, R. (2012). *La escuela extraordinaria: Exclusión, escolarización y educación inclusiva*. Madrid: Morata.
- Soja, E. (1996). *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Blackwell Publishers
- Stainback, S. B. & Stainback, W. C. (1992). *Curriculum considerations in inclusive classrooms: facilitating learning for all students*. Baltimore: Paul H. Brookes.
- Stommel, J. Friend, C., Morris, S.M. & Benjamin, R. (eds) (2020). *Critical digital pedagogy: a collection*. Washington, Hybrid Pedagogy.
- Stommel, J., Friend, C. & Morris, S.M. (Eds.) (2020). *Critical Digital Pedagogy: A Collection*. London: Hybrid Pedagogy.
- Tadeu, T. (1999). *Documentos de Identidad. Una introducción a las teorías del currículo*. Belo Horizonte: Autêntica Editorial.
- Ted Talk de Ken Robinson, "Do schools kill creativity?"
https://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_do_schools_kill_creativity?language=en
- Torres Santomé, J. (1994). *El currículum oculto*. Madrid: Morata.
- Urraco-Solanilla, M., & Nogales-Bermejo, G. (2013). "Michel Foucault: El funcionamiento de la institución escolar propio de la Modernidad", *Anduli: Revista Andaluza de Ciencias Sociales*, 12, 153-167.
- Vannini, P., Waskul, D., & Gottschalk, S. (2012). *The Senses in Self, Society and Culture: a sociology of the senses*. Oxford: Routledge
- Wagnon, S. (2021). *Las pedagogías alternativas*. Madrid: Plataforma 2021.
- Zeichner, K., Payne, K., & Brayko, K. (2015). "Democratizing Teacher Education", *Journal of Teacher Education*, 66 (2), 122-135.